

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Агапова К.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АГРЕСІЇ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ.....	97
<i>Малишева М.В.</i> ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ОКРЕМИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯКІ ВЧИНЯЄ ДЕРЖАВА-АГРЕСОР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	99
<i>Мальцев М.В.</i> ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	102
<i>Морозюк Н.С.</i> ЗАПОБІГАННЯ ВІЙСЬКОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	105
<i>Нековаль Є.І.</i> ПОНЯТТЯ ПІДКУПУ В СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 160 КК УКРАЇНИ.....	108
<i>Поліщук Я.Р.</i> ГАЗЛАЙТІНГ ЯК РІЗНОВИД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА.....	111
<i>Радковська І.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	114
<i>Сікан О.М.</i> ГЕНОЦИД, ВИКРАДЕННЯ ЧИ ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ АГРЕСОРОМ: ОКРЕМІ РОЗДУМИ.....	118
<i>Таратинов Ю. М.</i> ДЕЯКІ ПРОЯВИ «БІЛОКОМІРЦЕВОЇ» ЗЛОЧИННОСТІ.....	121
<i>Яковенко А.В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ОДНОМАНІТНОСТІ («ОДНАКОВОСТІ») У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	124
<i>Бобруль І.В.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	126
<i>Боднар В.М.</i> ДЕРЖАВНА ЗРАДА ЧИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ?	128
<i>Бойміструк Т.П.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	131
<i>Боровик Ю.О.</i> КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135

*Мальцев М. В.,
аспірант кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Порушення правил безпеки на виробництві, їх нехтування, призводить в окремих випадках до вкрай серйозних та тяжких наслідків. Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо це порушення створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого (ч.1 ст. 272), та те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч.2 ст. 272) [1].

За аналітичними даними судової практики в Україні кількість вчинених таких кримінальних правопорушень коливається від 4 до 10 випадків на рік. Питому вагу з них складають обвинувачення осіб за діяння що спричинили тяжкі наслідки потерпілому. Та не можна недооцінювати ступінь небезпечності халатного ставлення осіб до забезпечення безпеки на виробництві, адже такі діяння можуть призвести до тяжких, не тільки з економічної точки зору втрат, але й фізичних наслідків, які в більшості випадків, є невідновними.

В кримінально-правовій доктрині питання порушення правил безпеки на виробництві також привертає активну увагу. Серед наукових досліджень з означеного питання слід виділити розробки Бахуринської О.О., Ветрова Д.В., Дудорова О.О., Крайнік Г.С., Осадчого В.І., Пащенко О.О., Федчун Н.О. Натомість в практиці застосування кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві, виникають складнощі, пов'язані подекуди з неточністю формулювання кримінального законодавства, а в деяких випадках – у зв'язку з бланкетністю цих норм.

В переважній свої більшості роботам, які виконуються на виробництві, характерна підвищена небезпека, через те, що існує висока ймовірність виходу з ладу обладнання, збоїв в обладнанні, і як наслідок настання загрозливих для життя та здоров'я явищ при їх виконанні набагато вища, ніж при виконанні звичайної офісної роботи. Особливо це стосується робіт в гірничому і будівельному виробництвах, з високотоксичними промисловими отрутами або електрозварювальні роботи. Порушення правил безпеки при виконанні таких робіт може призвести, наприклад, до обвалів у шахтах, значних за кількістю потерпілих нещасних випадків, падіння людей з висоти, спричинення значної фінансової шкоди та майнових втрат для самого виробництва.

Через бланкетність норм про кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві на законодавчому рівні поняття безпеки праці не закріплено.

На думку В.М. Андрієнко, під безпекою праці (англ. safety; нім. Arbeitssicherheit) розуміючи у широкому сенсі слід розуміти такі умови праці на об'єктах матеріального виробництва, зокрема промисловості, транспорту, тощо, що виключають можливість впливу шкідливих та небезпечних факторів на працівників. Належний стан безпеки праці підтримується роботодавцем шляхом виконання комплексів заходів щодо запобігання захворюванням, травматизму виникненню аварій [2].

Під безпекою праці розуміють комплекс організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних, охоронних заходів, механізмів і засобів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов праці, запобігання загрозам здоров'ю і власне життю працівників.

Реалізація таких заходів передбачається як в масштабах суб'єкта господарювання в цілому, так і на кожному окремому робочому місці [2].

Законом від 14.10.1992 р. «Про охорону праці» встановлено, що умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства. Втім для роз'яснення питань кримінально-правової кваліфікації діянь слід звертатися до нормативно-правових актів, які регулюють забезпечення умов праці на різних видах виробництва, та до локальних актів, які мають бути розроблені на конкретному об'єкті виробництва, що на практиці ускладнює процес розслідування кримінальних правопорушень.

Більшість пробілів правозастосовної практики пов'язана з тим, що встановлюється не причинний зв'язок між порушення певних правил на виробництві та наслідками, що настали, а тільки зовнішня темпоральна послідовність між порушеннями нормативно-правових вимог і шкідливими наслідками, які за ними настали. Це є неприпустимо, оскільки наявність причинного зв'язку обумовлена не тільки темпоральною послідовністю діяння та наслідків, але й вимагається встановлення ролі та значення порушення у загальному розвитку подій (головна причина, безпосереднє та закономірне спричинення). У випадку прямого причинного зв'язку його встановлення не викликає складнощів, але якщо до розвитку подій були причетні інші особи або на нього вплинули інші обставини, особливості виробничого обладнання, технологічних процесів тощо, встановлення причинного зв'язку значно ускладнюється.

Крім того при кваліфікації кримінальних правопорушень проти безпеки на виробництві не можна ототожнювати визначені в законі кримінально-карані наслідки діяння та нещасний випадок. Державною службою України з питань праці, за результатами розслідування нещасного випадку на виробництві, складається акт форми Н-1, де зазвичай вказується порушення відповідальною особою п. 6.1 «Типового положення про порядок проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці», а саме: працівники, під час прийняття на роботу та періодично, повинні проходити на підприємстві інструктажі з питань охорони праці, надання домедичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також з правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих. Даний пункт в свою чергу не підлягає розширеному тлумаченню, оскільки він не конкретизує дій, які необхідно провести. Крім цього, пункт 6.1 вищезазначеного Типового положення носить загальне формулювання і не може трактуватися на чиюсь користь, у зв'язку з чим у діях відповідальної особи будуть відсутні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України.

Як наслідок, доцільно виділити основні форми порушення правил безпеки виробництва у формі злочинної бездіяльності відповідальних осіб: не проведення обов'язкових інструктажів із техніки безпеки перед безпосереднім направленням працівника для виконання роботи (порушення термінів переатестації за спеціальностями, прямо передбачених правилами; відхилення від затверджених програм навчання окремих категорій працівників безпечних методів виконання трудових операцій); невиконання обов'язків зі здійснення контролю за технічним станом обладнання, інструментів і засобів захисту; не проведення періодичної перевірки, технічного обслуговування і планово-профілактичних ремонтів обладнання й механізмів; недотримання вимог щодо нагляду за безпечним виконанням робіт (нездійснення відповідальною особою постійного контролю за дотриманням виконавцями робіт вимог техніки безпеки і виробничої санітарії; неприйняття заходів щодо усунення виявлених порушень, допущених працівниками) [3, С. 217].

Наведені форми вчинення кримінальних правопорушень проти безпеки на виробництві не є вичерпним. Кримінально-караними за умов настання визначених в кримінальному законі наслідків можуть визнаватися і надання дозволу працювати з

порушенням елементарної техніки безпеки, тобто допустити до роботи на несправному обладнанні або осіб, які не мають відповідної кваліфікації, порушення режимів роботи обладнання, внесення конструктивних змін у механізми, передбачених технічними паспортами або інструкціями та ін.

Встановлення факту порушення ускладнюється тим, що часто вчинення кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва приховується, як наприклад, знищення слідів вчинення порушення правил безпеки - зокрема, усунення несправностей механізмів, станків та агрегатів або складання заднім числом наказів з питань забезпечення безпеки виробництва на певній виробничій ділянці або під час виконання конкретних видів робіт.

Всі вищевказані та ряд інших практичних проблем в остаточному підсумку впливають на можливість правильної кваліфікації вчиненого як порушення правил безпеки на виробництві за відповідними нормами КК України. Це вимагає правильного переосмислення таких кримінальних правопорушень та конкретизації їх складів на нормативному рівні.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 01.12.2022р.)
2. Андрієнко В.М. Поняття безпеки праці у системі сучасних економічних досліджень. *Ефективна економіка*, 2012, № 10. URL <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2366> (дата звернення 01.12.2022р.)
3. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 384 с.